

Kaybolmuş bir hal tercümesi

Dergi / Kitap
Kütüphanede Meycuttur

Yusuf Hoca müttaki ve dervişmeşrep bir insandı. Talebelerinin söylediğine göre zaruret olmadıkça fotoğraf çekirtmeyi de takvaya aykırı görmüş. Burada kullandığımız ve Yusuf Hoca'nın birçok özelliğini yansıtan üstteki fotoğraf 18 Mart 1962'de, muad şehirci gezilerinden biri sırasında bir dostu tarafından çekilmiştir. Meraklılar için söyleyelim: Yusuf Hoca'nın kasketi resmi görevi sırasında, dış kıyafet olarak hep yanında ve iğreti olarak başında bulunmuştur. Geleneksel kültürümüzde başağık bulunmak, dolaşmak, özellikle ilmiyeden ve ehli-tarik insanları için edebe aykırı bir şeydi. Yasaklar ve inkılaplar dolayısıyla dışarda takke takmak, fes giymek, sarık sarmak mümkün olmadığından kasket, başağıklığa karşı ehven-i şer olarak yaygınlaşmıştır. Bu noktayı hesaba katmadan hoca ve şeyhlerin fotoğraflarında gördüğümüz kasketleri değerlendirmek yanlışlıklara yol açabilir. Fötr şapka takanlar için aynı şeyi söyleyemeyiz, sanırım. Orada daha iradi bir davranış var.

Adım ilk çocukluk yıllarımdan itibaren çok duyduğum. Babamın "Hoca Efendi"si, halkın "ayaklı kütüphane", "derya" sıfatlarını ekleyerek andığı "Rize Müftüsü Dersiam Yusuf Hoca"yı kulaklarımıza erken yaşlarda dolmuştu.

Yüzünü ilk defa Ekim 1967'de gördüm. Rize İmam-Hatip Okulu'nun açılışında çok kısa bir konuşmadan sonra uzunca sayılabilecek bir duada bulundu. Neler söyledi, kimlere dua etti hatırlamıyorum. Kelimelerinden çok Yusuf Hoca'nın bizzat kendisi beni ilgilendiriyordu.

Rize'deki talebelik yıllarımda kendilerine çokça tesadüf ettim. Bazan sokakta, bazan bir mağazada, bazan Kazdal Camii'nde, bir defasında bayram ziyareti için babamla birlikte gittiğimiz mütevazı evinde ve nihayet son yolculuğunda (2 Mart 1969)... Sayelerinde ilmin nasıl tevazua dönüştüğüne şahit oldum, "karınca ezmez" tabirini fark ettim.

Yusuf Hoca'nın evinde, müftülükte ve mağazalardaki meclisleri, etrafındaki insanların ilgi, bilgi ve seviyelerine uygun ilmi sohbetlere dönüştürdü. Kendisini ziyarete giden talebe ve hocalardan küçük büyük hemen herkesin eline Arapça bir beyit tutuşturmak en büyük zevklerinden ve adetlerinden biri idi. Takvim yapraklarının arkasına, küçük kağıt parçalarına yazılan bu beyitler kişilerin seviyelerine göre olurdu. Molla beyti okumaya başlarsa dikkatle takip eder, nazik noktalarda kendine has esprilerle ikazlarda bulunurdu. Beyti eline alan mollada sıkılma, kızarma alametleri belirirse Yusuf Hoca bir tarafından metne girer, yolunu açar, yumuşak, ağır ve kısık sesle açıklamalarını sürdürür, sarf-nahiv bilgisi yoklamaları yapar, tercümede kelime tercihlerine önem verir, karşısındakilerin seviyesi uygunsu edebî sanatlardan, nüanslardan özellikle bahsedirdi. Ramazan ve kurban bayramlarının ikinci günlerinde evi uzak yakın bölgelerden ziyaret için gelen talebeleri ve hocalarla dolardı. (Bu günlerden birine katılmak bana da nasip olmuştu). Gelenler ziyaretin yanısıra uzun zamandır çözemedikleri Arapça ibarelere, cevaplandıramadıkları dinî sorulara da çözümler ararlardı.

Muğlak ve çok yönlü fetvalar sorulduğunda önce kısa cevaplar verir, sonra meseleyi açarak ilgili alanlara çeker götürürdü. Bu haliyle fetvaları bir fıkıh ve fıkıh usûlü dersine dönüştürdü.

Hazır bulunanların bilgi seviyesini ölçmek için yoklamalar yapmaktan da geri durmazdı; çocukla soru soranlara Arapça fıkıh kitaplarındaki ilgili bölümleri okutur, açıklamalar yapardı.

Bir bayram ziyaretinde biz çıkmak üzere iken, sonradan Of'lu olduklarını anlayacağımız şişman, başları biraz yukarda, bizim hocalara göre bakımlı bir grup geldi, tebrikleşildi, boş yerlere oturuldu. Bu hocalardan biri çok önemli bir meseleyi sorar edası içinde hayli açıklamalar yaparak ve tabii kendisinin de sıradan bir hoca olmadığını ihsas ettirerek süt akrabahçı üzerine bir fetva sordu.

Hoca'nın cevabı çok kısa oldu, halbuki karşındakiler biraz konuşmak, tartışmak istiyor gibi idiler. Biraz sonra Of'lu hocalar kalkacak oldular. Yusuf Hoca hafif bir tebessümle;

– Bakın bu Of'lu hocaların fıkıhları kuvvetli olur. Buradan çıkınca bizi çekiştirmeye, Hoca tam fetva veremedi, kitapta öyle değil... demeye başladılar. Buna mani olmamız lazım, dedi ve soruya sorana karşısındaki kütüphaneden bir kitabı almasını işaret etti. Of'lu molla kitabı aldı, Hoca'nın yönlendirmesiyle rada' bahsinin aranan yeri bulundu?

Molla metni okudu, Hocaefendi'nin cevabı doğru idi.

– Hadi şimdi gidebilirsiniz! Bakın bunlar şahit, verdiğimiz fetvanın kitapta yeri var, ona göre... diyerek onları uğurladı.

(...)

Aşağıda okuyacağımız hal tercümesi 1957 yılında Amasyalı Ahmet Emri Yetkin Hocaefendi'nin isteği üzerine yazılmış bir mektup. Yusuf Hoca bu kısa metinle bir neslin ihatasını, hamûlesini, tevazuunu, çekingenliğini, ahlâkını, kuvvet ve zaafını, edebini velhasıl herşeyini gözler önüne seriyor gibidir.

İbn Fârız Divanı meydanında at koşturabilenler herhalde bu kadar tevazu göstermeye hak kazanırlar.

Şair haklıdır:

*Göze göstermez ise n'ola bizi her ednâ
Ki nazar farkedecek mertebeden a'lâyız*

İsmail Kara

Âcizleri 1302 [1886] tevellütlüyüm. Rize'de doğdum. Sarf ve nahiv tahsilini orada gördüm. Fatih'te tahsile devam edip güya ikmâl-i tahsil ederek 1327 tarihinde ruûs imtihanına girdim. Min gayr-ı liyakatin tesadüf eseri olarak muvaffak oldum. Aynı senede Fatih'te müzakereye başladım. 3 yıl devam eden müzakerede dersimiz *Kâfiye*'den "mecrûrât" bahsine gelince Birinci Cihan Harbi çıktı. Askere sevk olunduk. O suretle müzakereden mahrum kaldık. Bu imtihandan evvel Medresetü'l-Kudat ve Hamidiye Medresesi imtihanlarına da girmiş ve tesadüfen her ikisinde de muvaffak olmuşum.

Telifâtımız var mı diye fakirden istifsar buyuruyorsunuz. Bu ise sırf hüsn-ü teveccüh-i fâzilânelerdir. Ve illâ selefin müellefâtını anlamaktan âciz olan bizim gibi bir mübtediden telif ne kadar uzaktır. Bununla beraber "men ellefe fekad istahlef" (1) hakikatı da göz önündedir.

Vâkıa haksız olarak bazı ak yüzlü evrâkın yüzünü karartmış isem de onları kitapların göze pek çarpmayan yerinde gizlemiş ve bir kısmını da idama mahkum etmişimdir. Çünkü benim yazılarımı kimse okumaz ve bakkallardan başka kimseye yaramaz olduklarını bilirim.

Bir zamanlar güya *İbn Fârız Divanı*'nı mütalaaaya koyuldum. Ondan "müntehabât" olarak tercüme nâmına bir şeyler karalamıştım. Aynı

zamanda müşarunileyhin *Kaside-i Hamriye*'si üzerinde Câmi merhumun yazdığı Farişî şerhi ve Abdülbaki'nin kaside-i mezkûreye tahmisi de nezdimde bulunuyordu. Bunlardan kaside-i mezkûreye ve tahmisine ve Câmi merhumun şerhinde bulunan rübailerine tercüme adında bir miktar kağıt karalamıştım.

Bir de birkaç sene evvel Anadolu tarihine ait Farişî lisanı ile yazılmış olan *Bezm u Rezm* isimindeki kitabı Türkçeye tercüme eden zat, kitabın edebiyat-ı Arabiyeye müteallık cihetlerini fakire vermiş, onlara da şikeste beste bir şeyler yazmıştım. O kitabın tab edilip edilmediğini de bilmiyorum (2).

Bir de Hacı Zihni Efendi merhumun *Meşâhir-i Nisa* adındaki kitabında tesadüf etmemiş olduğu bazı meşâhir-i nisa ilave edilmiştir. Bunlardan başka Ebeveyn-i Peygamberî hakkında olan İmam-ı Suyutî'nin manzum risâlesini yalan yanlış güya tercüme etmişim. Bunlardan hiçbirini tab edilmemiştir. Hatta bir kısmı mevcut bile değildir.

1. "Eser telif eden genîye halef bırakmış olur."

2. M. Hulusi Karadeniz (Rize 1879-Istanbul 1949) tarafından yapılan bu tercüme kayıptır. (Bilgi için bk. Ab Birinci, "14. Asnn tradejisi: Bezm u Rezm", *Dergâh*, sy: 31, Eylül 1992, s. 9).